

Ks. WOJCIECH KARDYŚ
WSD Pelplin

**ARTYKUŁY BISKUPÓW (ABSOLWENTÓW
WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO
W PELPLINIE) DOTYCZĄCE ZAGADNIĘĆ
Z ZAKRESU NOWEGO TESTAMENTU
OPUBLIKOWANE W STUDIACH PELPLIŃSKICH
W LATACH 1969-2016**

Jubileusz związany z publikacją pięćdziesiątego numeru „Studiów Pelplińskich” jest okazją do podjęcia próby podsumowania zagadnień poruszanych w tym naukowym periodyku, najpierw diecezji chełmińskiej, obecnie diecezji pelplińskiej. Analizując tematy związane z Nowym Testamentem (te dotyczące Ewangelii, listów oraz opracowań przekrojowych z zakresu teologii nowotestamentalnej), możemy wyliczyć kilkadziesiąt artykułów. Nie da się przybliżyć treści i tematyki ich wszystkich ze względu na skąpe ramy niniejszego opracowania, dlatego postanowiłem ograniczyć się jedynie do tych publikacji, których autorami są biskupi. W tym miejscu trzeba uściślić, że streszczenia ich prac, jakie składają się na niniejszy artykuł, dotyczą głównie okresu sprzed nominacji biskupiej. Omówione zostaną monografie ks. (biskupa) Jana Bernarda Szłagi¹, ks. (biskupa/arcybiskupa/

¹ Ur. w 1940 r. w Gdyni, studiował w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie w l. 1957-1963, profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, od 1988 r. biskup pomocniczy diecezji chełmińskiej, a w l. 1992-2012 biskup diecezjalny diecezji pelplińskiej (notka biograficzna w: H. Mross, *Pracownicy dydaktyczni Wyższego Seminarium Duchownego. Pelplin 1939-95*, Pelplin 1997, s. 242-256). W niniejszym artykule zostały pominięte homilie i przemówienia biskupa Jana Bernarda Szłagi wygłaszane w ramach inauguracji roku akademickiego, w czasie gdy piastował on urząd pasterski. Pamiętać jednak należy, że zawierają one wiele przemyśleń natury biblijnej, w tym nowotestamentalnej.

prymasa) Henryka Muszyńskiego² i ks. (biskupa) Andrzeja Śliwińskiego³. Zaznaczyć trzeba, że ten ostatni w sensie ścisłym biblistą nie był, ale jako specjalista z zakresu teologii fundamentalnej napisał artykuł o charakterze biblijnym, który zostanie niżej wzmiankowany.

1. EWANGELIE

Pierwszym chronologicznie artykułem dotyczącym Ewangelii, jaki ukazał się w Studiach Pelplińskich, jest publikacja ks. J. Szłagi pt. *Interpretacja perykopy Łk 22,35-38 w kontekście empirycznym Starego i Nowego Testamentu*⁴. Tekst dotyczy miecza, dlatego autor najpierw analizuje greckie terminy go wyrażające (*μάχαιρα* i *ρομφαία*) oraz ich dosłowne i symboliczne znaczenie. Dalej nakreśla tło kontekstu pozabiblijnego (motyw miecza w judaizmie, w literaturze rabinicznej i qumrańskiej), a następnie przechodzi do Nowego Testamentu. Zastanawia się, czy wypowiedź Jezusa zawarta w Łk 22,35-38⁵ jest akceptacją używania miecza czy dezaprobata (w związku z wypowiedzią w Łk 12,51⁶). Z jednej bowiem strony miecz występuje w Piśmie Świętym jako symbol nieszczęść (por. Łk 12,51), z drugiej zaś jako symbol słowa Bożego (por. Ef 6,14n; Hbr 4,12; Ap 1,16). W podsumowaniu ks. Szłaga stwierdza, że jednak w omawianej perykopie mowa jest o mieczu w tym ostatnim znaczeniu. „Symboliki tej apostołowie wprawdzie zrazu nie dostrzegli, najbliższe wszakże wydarzenia miały ich przekonać, że jedynie skuteczną bronią w ich walce o królestwo Boże będzie przepowiadanie słowa i samo słowo”⁷.

² Ur. w 1933 r. w Kościerzynie, studiował w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie w l. 1951-1957, profesor Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, od 1985 r. biskup pomocniczy diecezji chełmińskiej, w l. 1987-1992 biskup włocławski, w l. 1992-2010 arcybiskup gnieźnieński, w l. 2009-2010 Prymas Polski (notka biograficzna w: tamże, s. 174-177).

³ Ur. w 1939 r. w Werblini, studiował w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie w l. 1956-1961, wykładowca teologii fundamentalnej w pelplińskim seminarium, od 1986 r. biskup pomocniczy diecezji chełmińskiej, w l. 1992-2003 biskup elbląski (notka biograficzna w: tamże, s. 256-259).

⁴ Por. J. Szłaga, *Interpretacja perykopy Łk 22,35-38 w kontekście empirycznym Starego i Nowego Testamentu*, „Studia Pelplińskie”, 1975, t. 6, s. 95-108.

⁵ „I rzekł do nich: «Czy brak wam było czego, kiedy was posyłałem bez trzosa, bez torby i bez sandałów?» Oni odpowiedzieli: «Niczego»”.

„Lecz teraz – mówił dalej – kto ma trzosa, niech go weźmie; tak samo torbę; a kto nie ma, niech sprzeda swój płaszcz i kupi miecz!”

„Albowiem powiadam wam: to, co jest napisane, musi się spełnić na Mnie: Zaliczony został do zbrojniców. To bowiem, co się do Mnie odnosi, dochodzi kresu”.

„Oni rzekli: «Panie, tu są dwa miecze». Odpowiedział im: «Wystarczy»”.

„Czy myślicie, że przyszedłem dać ziemi pokój? Nie, powiadam wam, lecz rozłam”.

⁷ J. Szłaga, *Interpretacja perykopy Łk 22,35-38 w kontekście empirycznym Starego i Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 108.

Autorem drugiego artykułu dotyczącego Ewangelii jest ks. H. Muszyński. W swoim opracowaniu pt. *Chrystus kamień węgielny w tradycji synoptycznej*⁸ analizuje on motyw, który pojawia się w kilku tekstach ewangelicznych (w Mk 12,10; Mt 21,42-44 i Łk 20,17-18), zaczerpnięty z proroctw starotestamentalnych, głównie z Ps 118,22-23 (o kamieniu węgielnym, odrzuconym przez budujących, potem wykorzystanym jako kamień węgielny), ale także z Iz 28,16 (o „kamieniu dobranym, węgielnym, cennym, do fundamentów założonym”) i Iz 8,14 (o „kamieniu obrazu i skale potknięcia się”). Chrystus sam nadał tym obrazom interpretację mesjańską. Autor publikacji najpierw podejmuje krytykę literacką i redakcyjną, by pokazać, w jaki sposób wyżej wskazane starotestamentalne wyrażenia zostały wykorzystane w Ewangelii. Następnie omawia treść teologiczną logionu dotyczącego „kamienia węgielnego”. W podsumowaniu dochodzi do wniosku, że połączenie obu obrazów (kamienia należącego do fundamentu oraz kamienia potknięcia i upadku) wydaje się niezgodnością i jest dziełem tradycji apostoelskiej lub samych synoptyków. Być może wyjaśnieniem byłoby połączenie obu obrazów i odniesienie ich do fundamentów dużych budowli wystających wysoko ponad ziemię, które mogą oderwać się i kogoś zranić lub zabić. Wystarczy jednak przyjąć, że tłem wypowiedzi Mt 21,44 i Łk 20,18 była wizja z Dn 2,31-44.

2. LISTY

W ramach kolejnej grupy artykułów autorzy podejmują zagadnienia dotyczące listów Nowego Testamentu. Najwcześniejszą chronologicznie publikacją jest opracowanie ks. H. Muszyńskiego pt. *Interpretacja 1 Tm 3,15 w świetle źródeł qumrańskich i patrystycznych*⁹. Autor, jak to sygnalizuje w samym tytule, dokonuje analizy tekstu 1 Tm 3,15. Czytamy w nim słowa św. Pawła skierowane do jego ucznia Tymoteusza: „Gdybym zaś się opóźniał, piszę, byś wiedział, jak należy postępować w domu Bożym, który jest Kościołem Boga żywego, filarem i podporą prawdy”. Na uwagę zwracają dwa użyte w nim zwroty greckie: *σῦλος* („kolumna”) i *ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας* („podpora prawdy”). W tradycyjnej interpretacji odnosi się je do Kościoła (tym bardziej, że jest on wraz z dookreśleniem „Boga” wspomniany w tym samym wierszu). W takim ujęciu mamy tu ważną wypowiedź Nowego Testamentu na temat natury i boskiego posłannictwa Kościoła. Autor, dokonawszy analizy interesujących go zwrotów (także opierając się o język grecki klasyczny), omawia interpretację eklezyjalną 1 Tm 3,15. W oparciu o pisma qumrańskie i nauczanie Ojców Kościoła prezentuje następnie inne możliwe znaczenie

⁸ Por. H. Muszyński, *Chrystus kamień węgielny w tradycji synoptycznej*, „Studia Pelplińskie”, 1979, t. 10, s. 65-74.

⁹ Por. tenże, *Interpretacja 1 Tm 3,15 w świetle źródeł qumrańskich i patrystycznych*, „Studia Pelplińskie”, 1975, t. 6, s. 37-62.

omawianego wiersza – interpretację personalną. Przywołuje 1 QS 5,5, w którym „Mistrz sprawiedliwości” został nazwany „fundamentem prawdy”, oraz świadectwa Ojców Kościoła (m.in. Grzegorza z Nisy, Grzegorza z Nazjanzu, Teodora z Mopswesty i in.). Jeśli iść tym tropem, terminy *στύλος* i *ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας* należałoby odnieść nie do Kościoła, lecz do samego Tymoteusza. W metaforycznym znaczeniu to on właśnie miałby być „kolumną” i „podporą prawdy” Kościoła.

Zainteresowanie listami pasterskimi św. Pawła ks. H. Muszyński kontynuuje w kolejnym artykule „Studiów Pelplińskich” pt. *Zmartwychwstanie Chrystusa – niewzruszonym fundamentem Kościoła (reinterpretacja 2 Tm 2,19 w świetle źródeł qumrańskich)*¹⁰. Analizując zdanie: „A przecież trwa mocny fundament Boży, taką oto mając pieczęć: Poznał Pan tych, którzy są Jego, oraz: Niechaj odstąpi od nieprawości każdy, kto wzywa imienia Pańskiego”, koncentruje się na zwrocie „mocny fundament Boży” (*στερεὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ*). Apostoł wskazuje Tymoteuszowi, jakie stanowisko powinien on zająć wobec herezji i błędów, jakie reprezentują niektórzy chrześcijanie (z imienia wymienia Hymenajosa i Filetosa). Przed wszystkim chodzi o ich nieprawdziwe przekonanie, że „zmartwychwstanie już nastąpiło” (2 Tm 2,18). Być może, jak analizuje autor artykułu, błędnowiercom chodziło o znaczenie przenośne zmartwychwstania (np. zrodzenie potomstwa, które stanowi przedłużenie istnienia ojca) lub o sens alegoryczny (o stopniowe wniebowstąpienie). Niepoprawne nauki mogły powstać zarówno na gruncie judaistycznym (w tym qumrańskim), jak i grecko-hellenistycznym. W dotychczasowych interpretacjach fragmentu 2 Tm 2,19 zwrot *στερεὸς θεμέλιος* rozumiano jako fundament, jako „to, co zostało położone” lub jako „kamień węgielny”. Ów fundament miałby być albo przenośnią osobową (i odnosić się do Chrystusa lub do apostołów), albo przenośnią rzeczową (i wyrażać „naukę fundamentalną”¹¹), co wydaje się rozwiązaniem bardziej prawdopodobnym. Analogii i próby rozwiązania problemu ks. Muszyński poszukuje w świadectwach qumrańskich. W pismach Esseńczyków odnajduje podobnie brzmiące zwroty, m.in.: „fundament na skale” (1 QH 6,26-27), „prawda Boga” jako „skała” kroków człowieka (1 QS 11,4-5) czy mur i kamień węgielny, którego „fundamenty się nie zachwieją ani nie poruszają ze swego miejsca” (1 QS 8,8).

Przedmiot zainteresowań pelplińskich biblistów zaczął przesuwac się ku zagadnieniom związanym z Listem do Hebrajczyków. Na łamach „Studiów Pelplińskich” pierwszy poruszył je ks. J. Szłaga w artykule: *Przymierze czy Testament w Liście do Hebrajczyków*¹². Autor opracowania wskazuje, że grecki termin *διαθήκη* jest w Septuagincie odpowiednikiem hebrajskiego *Būrît*, przy czym zaznacza, że idea

¹⁰ Por. tenże, *Zmartwychwstanie Chrystusa – niewzruszonym fundamentem Kościoła (reinterpretacja 2 Tm 2,19 w świetle źródeł qumrańskich)*, „Studia Pelplińskie”, 1976, t. 7, s. 91-123.

¹¹ Por. tamże, s. 101.

¹² Por. J. Szłaga, *Przymierze czy Testament w Liście do Hebrajczyków*, „Studia Pelplińskie”, 1976, t. 8, s. 125-140.

Bürît jest szersza niż na to wskazuje jego grecki odpowiednik. Wyjaśnia etymologię terminów, przedstawia schemat przymierza i podaje inne terminy wyrażające je (*σπονδή* i *συμβήκη*) oraz motywy, dla których autorzy Biblii Greckiej i Nowego Testamentu wybrali właśnie *διαθήκη*. Analizuje obecność tego słowa w Hbr 7,22 (w oparciu o cytaty z Ps 110,4 o Melchizedeku) oraz wyjaśnia, na czym polega wyższość przymierza Nowego Testamentu nad Starym: doskonały jest kapłan (Chrystus); lepsze i pewne obietnice („wezwanie do dziedzictwa dostępują spełnienia obietnic”¹³); brak części prawnej, gróźb i warunków; skuteczność ofiary (usuwa grzech, zapowiada nową służbę Bożą i przynosi odkupienie); gwarancja dziedzictwa wiecznego. Na koniec ks. J. Szłaga zastanawia się, co oznacza *διαθήκη* w Liście do Hebrajczyków. Przywołuje różne opinie: (1) przymierze jako dwustronny układ między nierównymi stronami (stąd potrzeba pośrednika); (2) przymierze jako testament, analogiczny do woli umierającego (a to ze względu na ofiarę i śmierć Chrystusa); (3) jednocześnie przymierze i testament (na co wskazywałoby słowo *κληρονομία* – „dziedzictwo”). Ks. J. Szłaga dochodzi do wniosku, że autor Hbr, posługując się terminem *διαθήκη*, rozwinął „własną myśl teologiczną o więzi z Bogiem, która nabrała nowych perspektyw, kiedy ubogacił ją Jezus Chrystus swoim dziedzictwem”¹⁴.

Kolejne opracowanie dotyczące Listu do Hebrajczyków to artykuł *Fundamentalne prawdy katechizmu apostołskiego według Hbr 6,1-2* ks. H. Muszyńskiego¹⁵. Kerygmat apostołski (a więc uroczyste proklamowanie zbawienia urzeczywistnionego w Chryście) stanowi silny rys przepowiadania św. Pawła. W jego listach często pojawiają się takie terminy jak *κηρύσσω* („głoszę”), *κήρυγμα* („głoszenie”) czy *κῆρυξ* („głosiiciel”). Słowa te nie występują natomiast w Liście do Hebrajczyków. Spotykamy w nim za to takie określenia, jak *διδαχή* („nauka”), *διδάσκειν* („nauczać”) i *ῥῆμα* („powiedzenie”), co może świadczyć o nowym zjawisku: ewangeliczna idea głoszenia została w Hbr zastąpiona systematycznym wykładem, w związku z pojawieniem się nowego pokolenia judeochrześcjan. Jest to również etap oddalania się Kościoła od Synagogi. W Liście do Hebrajczyków odnajdujemy dwa typy pouczenia: (1) pouczenie pełne (przeznaczone dla „doskonałych”) i pouczenie elementarne (podstawowe prawdy). Po omówieniu nazw elementarnego katechizmu apostołskiego autor artykułu przywołuje treść jego fundamentalnych prawd i je omawia. Dzieli Hbr 6,1-2 na trzy części, z czego każda zawiera po dwa tematy pouczenia: (1) nawrócenie od uczynków martwych i wiara w Boga; (2) nauka o chrztach i nauka o nakładaniu rąk; (3) nauka o powstaniu z martwych i o sądzie wiecznym. W ostatnim rozdziale ks. H. Muszyński przywołuje niektóre

¹³ Tamże, s. 135.

¹⁴ Tamże, s. 140.

¹⁵ Por. H. Muszyński, *Fundamentalne prawdy katechizmu apostołskiego według Hbr 6,1-2*, „Studia Pelplińskie”, 1977, t. 7, s. 237-262.

z tekstów odnalezionych w Qumran, szukając podobieństw między nimi a Hbr 6,1-2 na poziomie paraleli słownych i treściowych.

O popularności badań nad Listem do Hebrajczyków świadczy artykuł ks. J. Szłagi, umieszczony w tym samym numerze „Studiów Pelplińskich” co wyżej omawiane opracowanie ks. H. Muszyńskiego, pt. *Rola obrzędów starego przymierza według Hbr 9,8-10*¹⁶. Autor podejmuje się zadania interpretacji roli przybytku i sprawowanych w nim funkcji. Wychodzi od własnego tłumaczenia badanego tekstu. Wskazuje na stopniowość objawienia Boga, tak aby nowy Lud Boży wprowadzony został do doskonałego objawienia. W ten sposób usprawiedliwia nastawienie autora Hbr do starotestamentalnego kultu, skoro żył w czasach, gdy Bóg odsłaniał kolejne swe tajemnice, zamieniając stare przymierze nowym. Stare w świetle nowego zawiera szereg niedoskonałości. Ks. J. Szłaga omawia najpierw temat dwóch przybytków, wyjaśniając rolę przybytku Starego Testamentu, a także znaczenie kultu i funkcji arcykapłana. Następnie wskazuje na „przypowieściowy charakter liturgii ST”¹⁷, a także jej ograniczoną skuteczność w świetle roli nowego, autentycznego kultu. Ostatniemu rozdziałowi swojego opracowania nadał tytuł *Do czasu naprawy*¹⁸. Przywołuje tu grecki termin *διόρθωσις*. Ten właśnie moment będzie stanowił kres obowiązywalności przepisów Starego Testamentu. W podsumowaniu ks. J. Szłaga stwierdza, że kult starotestamentalny miał charakter paraboli i zapowiadał fakt nowego kultu, doskonałego i pozwalającego człowiekowi zbliżyć się do Boga.

W 1980 r. ks. H. Muszyński napisał artykuł pt. *Apostołowie i prorocy jako fundament Kościoła (Ef 2,20)*¹⁹. Analizowany wiersz (o chrześcijanach, którzy są „zbudowani na fundamencie apostołów i proroków, gdzie kamieniem węgielnym jest sam Chrystus Jezus”) należy umieścić w ramach jednostki Ef 2,19-22. Jest to, zdaniem autora opracowania, „najpełniejsza eklezjologiczna wypowiedź ze wszystkich tekstów NT”²⁰. Św. Paweł ukazuje Kościół jako budowlę, w której apostołowie i prorocy stanowią fundament, Chrystus to kamień węgielny, a poszczególni wierni są „żywymi kamieniami”. Ks. H. Muszyński omawia najpierw obraz fundamentu (*θεμέλιος*) i jego treść. Następnie próbuje zidentyfikować, kim są apostołowie i prorocy. Na koniec zastanawia się, jaki jest wzajemny stosunek Chrystusa, ukazanego w 1 Kor 3,11 jako jedyny fundament, do wspomnianych wyżej apostołów i proroków będących według Ef 2,20 fundamentem Kościoła.

¹⁶ Por. J. Szłaga, *Rola obrzędów starego przymierza według Hbr 9,8-10*, „Studia Pelplińskie”, 1977, t. 8, s. 219-236.

¹⁷ Tamże, s. 222.

¹⁸ Por. tamże, s. 234.

¹⁹ Por. H. Muszyński, *Apostołowie i prorocy jako fundament Kościoła (Ef 2,20)*, „Studia Pelplińskie”, 1980, t. 11, s. 65-88.

²⁰ Tamże, s. 65.

3. TEOLOGIA BIBLIJNA

W trzeciej części przyjrzymy się publikacjom księży/biskupów, absolwentów pelplińskiego seminarium, z zakresu innych niż wypunktowane powyżej tematów. Ks. H. Muszyński napisał artykuł pt. *Idea odnowy w Piśmie Świętym*²¹, zainspirowany Rokiem Jubileuszowym ogłoszonym przez ówczesnego papieża Pawła VI. Najpierw analizuje w nim znaczenie terminu ἄφεσις („odpuszczenie”, w Nowym Testamencie odnosi się on do darowania grzechów). Następnie omawia temat odnowy i pojednania w powiązaniu z Rokiem Jubileuszowym, odwołując się i wyjaśniając istotę Roku Szabatowego i Roku Jubileuszowego według zwyczajów i praw Starego Testamentu. Dalej wyjaśnia zagadnienie odnowy i przemiany człowieka w Nowym Testamencie. Dochodzi do wniosku, że Nowy Testament obie idee (a więc odnowy i pojednania) wzbogaca o treści chrystologiczne związane ze zbawczym dziełem Jezusa Chrystusa. W odniesieniu do tegoż dzieła ks. Muszyński analizuje takie terminy jak: νέος („nowy”) i καινός („nowy”) oraz καταλλάσσειν i καταλλάσσεσθαι („pojednać się”). Następnie omawia nowość jako kategorię eschatyczno-czasową oraz ukazuje teologiczną treść idei odnowy jako kategorii historiozbawczej. Nowość i pełnia będą znamieniem czasów mesjańskich. Dążenie do odnowy i przemiany jest „wezwaniami do naśladowania doskonałości i świętości samego Boga, Jego Syna Jezusa Chrystusa przez moc Ducha Świętego i jako taka będzie ciągle w stanie realizacji”²².

W tym samym numerze „Studiów Pelplińskich” ukazał się artykuł ks. A. Śliwińskiego pt. *Idea ludu Bożego w Piśmie Świętym*²³. Autor nie jest co prawda (jak już zostało to powiedziane) bibliistą, ale jego opracowanie ma charakter biblijny. W pierwszej części omawia temat Izraela jako narodu, jako Ludu Bożego, a także kwestie jego przymierza z Bogiem, podprowadzając czytelnika pod Nowe Przymierze. Drugą zaś część poświęca idei Ludu Bożego w Nowym Testamencie²⁴. W jej ramach omawia terminologię, wyjaśniając znaczenie pojęć λαός i ἔθνος, a także podejmuje takie tematy, jak powołanie i wybranie, Nowe Przymierze oraz stosunek ludu Bożego Starego Testamentu do Ludu Bożego Nowego Testamentu.

Ks. J. Szlaga napisał artykuł pt. *Chrystus pierworodny spośród umarłych*²⁵. Rozpoczyna go od omówienia pogrzebu Jezusa i w ogóle starożytnych zwyczajów grzebalnych w Izraelu. Zasady związane z pochówkiem skazańców zostały podane w Pwt 21,22-23. Obowiązek pochowania ciała zmarłego spoczywał na jego rodzinie. W przypadku Chrystusa (jako nauczyciela) winni zająć się nim Jego uczni-

²¹ Por. H. Muszyński, *Idea odnowy w Piśmie Świętym*, „Studia Pelplińskie”, 1974, t. 5, s. 113-127.

²² Tamże, s. 127.

²³ Por. A. Śliwiński, *Idea ludu Bożego w Piśmie Świętym*, „Studia Pelplińskie”, 1974, t. 5, s. 129-169.

²⁴ Por. tamże, s. 146-169.

²⁵ Por. J. Szlaga, *Chrystus pierworodny spośród umarłych*, „Studia Pelplińskie”, 1975, t. 6, s. 81-93.

wie. Oni jednak uciekli, stąd podjął się go Józef z Arymatei, członek Sanhedrynu. Zwykle umieszczano zwłoki oskarżonych w pobliżu miejsca egzekucji. Tam też musiał być umieszczony Józefowy grób w grocie, przed którą Piłat postawił straż. W dalszej części artykułu autor zapoznaje nas z najstarszymi świadectwami dotyczącymi śmierci, pochówku i zmartwychwstania Chrystusa. Wskazuje na 1 Kor 5. Św. Paweł wprost stwierdza, że Jezus „został pogrzebany” (1 Kor 15,4a), przez co podzielił los proroków i Jana Chrzciciela. Dla Apostoła Narodów tematy te służą jako okazja do rozwijania treści teologicznych. Wzmianki i aluzje do pochówku Jezusa możemy odnaleźć również w Rz 6,4 i Kol 2,12, a poza pismami Pawłowymi także w Dz 13,29. Ks. J. Szłaga podejmuje niełatwy temat interpretacji prawdy wiary o tym, że Chrystus „zstąpił do piekieł”. Przywołuje następujące świadectwa biblijne: 1 P 3,18-22; 4,6 oraz Rz 10,7; Ef 4,8-10; Hbr 13,20 (a być może też Mt 12,40 i Dz 2,24-31). Obok różnych propozycji interpretacyjnych wspomina, że „duchami zamkniętymi w więzieniu” są ludzie z pokolenia potopu, którzy nawrócili się przed śmiercią, ale nie zdołali jej uniknąć wskutek kataklizmu. Chrystus mógł zstąpić do Szeolu, gdzie przebywali. Bardziej przekonującą hipotezą jest uznanie, że są to „synowie Boży” wspomniani w Rdz 6,1-6, za czym poszła tradycja apokryficzna (zwłaszcza etiopski Henoch). Jeszcze trudniejszym zagadnieniem, jakie podejmuje autor publikacji, jest znaczenie wzmiankowanego w Mt 27,51-53 epizodu ze zmarłymi, którzy w dniu śmierci Jezusa wyszli z grobów, a po Jego zmartwychwstaniu ukazali się w „świętym mieście” Izraelitom.

Kolejny artykuł ks. J. Szłagi nosi tytuł: *Etniczność a problem uniwersalizmu religijnego w ST i NT*²⁶. Autor wychodzi od rozróżnienia, że religia Starego Testamentu (Mojżeszowa/mozaizm/judaizm) to religia jednego narodu, podczas gdy religia Nowego Testamentu (chrześcijańska/chryścianizm) to religia o zasięgu światowym. Zastanawia się, „jakie czynniki zdecydowały o etnicznej hermetyczności jednej religii i o otwarciu się drugiej”²⁷. Analizując dane filologiczne, zauważa, że istnieją dwa hebrajskie słowa określające naród: *ʾām* (odpowiednik greckiego *λαός*) w odniesieniu do narodu izraelskiego, ludu Jahwe, i *gôy* (częściej w l. mn. *gôyim*) (gr. *ἔθνος*), czyli naród (narody), odnoszony zwykle do pogan. Naród według Starego Testamentu to bardziej grupa religijna niż etniczna. W hebrajszczyźnie rzadko pojawia się termin „religia”, za to występują takie pojęcia, jak „wiara”, „wyznanie”, „chwała Jahwe” i „przymierze”. Ks. Szłaga omawia te terminy, aby potem przejść „ku interioryzacji religii starotestamentalnej”²⁸. Na przymierze wewnętrzne otworzą się kiedyś poganie (*gôyim*) (por. Iz 60,5). Będzie to nowe, zupełnie inne niż dotychczasowe przymierze (por. Jr 31,31-34). Dopiero teraz autor artykułu dochodzi do problematyki Nowego Testamentu, omawiając

²⁶ Por. J. Szłaga, *Etniczność a problem uniwersalizmu religijnego w ST i NT*, „Studia Pelplińskie”, 1981, t. 12, s. 61-75.

²⁷ Tamże, s. 61.

²⁸ Tamże, s. 65.

podstawy chrześcijańskiego uniwersalizmu. Nowy etap realizowania przymierza rozpoczął fakt wcielenia (por. J 1,13). Chrystus, świadom swego zbawczego i arcykapłańskiego posłannictwa, poszedł do owiec, które poginęły z domu Izraela (por. Mt 15,24). Owszem, działalność swą rozpoczął od Żydów, potem jednak ukierunkował ją na wszystkich ludzi, a swoim uczniom polecił, by poszli na cały świat (por. Mt 28,19). Nakaz misyjny znalazł swój konkretny wyraz po zesłaniu Ducha Świętego, a sygnałem jego realizacji stało się ochrzcenie Korneliusza przez Piotra (por. Dz 10,44-46). Szczególnie przysłużył się Kościołowi Szawel z Tarsu, którego nauczanie, głównie wśród pogan, było „teologiczną syntezą uniwersalizmu chrześcijaństwa”²⁹. Na koniec ks. J. Szłaga omawia uwarunkowania partykularyzmu i uniwersalizmu religijnego.

Ostatni na łamach „Studiów Pelplińskich” artykuł H. Muszyńskiego (już jako arcybiskupa) nosi tytuł *Rodzima tradycja w świetle objawienia biblijnego*³⁰. Na początku autor wyjaśnia potrzebę i celowość podjęcia tej tematyki, po czym wyjaśnia, czym jest Mała Ojczyzna i Ojczyzna w ogóle, a następnie przechodzi do ukazania podjętego tematu w Biblii. Krótko wyjaśnia terminologię (słowa greckie, hebrajskie, łacińskie oraz niektóre współczesne). Analizuje je w odniesieniu do Starego Testamentu, aż dochodzi do punktu: „Ojczyzna w Nowym Testamencie”. Oto jakie są wyniki jego spostrzeżeń: ἡ πατρίς ogranicza się wyłącznie do określonego regionu czy do konkretnego miejsca. Cenną wskazówką okazuje się doświadczenie Chrystusa, który rozpoczął swą działalność w synagodze w Nazarecie od uczestnictwa w szabatowym nabożeństwie (por. Łk 4,16-30). Ewangelista dodaje: „swoim zwyczajem” (Łk 4,16). Jest to szczególnie ważna informacja, gdyż nawiązuje do zwyczaju ojców, do tradycji, jaką zdobył za pośrednictwem rodziny, w której się wychował. O rodzinie Jezusa i o niedowierzaniu Jego ziomków mowa jest w Mt 13,55-56. Ewangelista Mateusz i Marek wzmiankują, że Chrystus „przyszedł do swojej ojczyzny” (Mk 6,1; Mt 13,54), czyli do Nazaretu (jako ojczystego miasta), „gdzie się wychował” (Łk 4,16). Sam musiał wyrzec smutne słowa, że „tylko w swojej ojczyźnie, wśród swoich krewnych i w swoim domu może być prorok tak lekceważony” (Mk 6,4; Mt 13,51; Łk 4,24). W Łk 4,23 czytamy o przeciwstawieniu ojczyzny [Jezusa] (a więc rodzinnego miasta i najbliższej okolicy) Kafarnaum. Z kolei św. Jan być może rozszerza pojęcie ojczyzny na pozostałych mieszkańców Galilei (por. J 4,43-44). W listach nowotestamentalnych możemy zauważyć wyraźne ukierunkowanie ojczyzny ziemskiej ku ojczyźnie niebieskiej (por. Flp 3,20), zbudowanej na silnych fundamentach przez Boga (por. Hbr 13,14).

²⁹ Tamże, s. 71.

³⁰ Por. H. Muszyński, *Rodzima tradycja w świetle objawienia biblijnego*, „Studia Pelplińskie”, 1996, t. 25, s. 75-85; przedruk w: „Studia Pelplińskie (wydanie specjalne)”, 1999, t. 29, s. 215-225.

ZAKOŃCZENIE

Oceniając artykuły z zakresu Nowego Testamentu napisane przez biskupów, absolwentów pelplińskiego seminarium, możemy zauważyć, że tematyka ewangeliczna nie cieszyła się ich szczególnym zainteresowaniem (ks. J. Szłaga i ks. H. Muszyński napisali tylko po jednym artykule w ramach egzegezy perykop Ewangelii). Inaczej ma się rzecz z listami. W „Studiach Pelplińskich” zamieszczono ich sześć, z czego połowa dotyczy Listu do Hebrajczyków. Autorzy nierzadko odnosili się do literatury qumrańskiej, co naówczas stanowiło stosunkowo nową przestrzeń badań. W ramach ogólnie ujętej teologii Nowego Testamentu obaj bibliści napisali po dwa artykuły (obok nich znajdujemy również publikację ks. A. Śliwińskiego). Co ciekawe, w centrum ich zainteresowania pozostawał temat społeczności (refleksje na temat ojczyzny w Biblii, etniczność w Piśmie Świętym, idea ludu Bożego). Ich opracowania mają zatem wyraźne zabarwienie eklezjologiczne (co widać również w monografiach dotyczących wcześniejszych zagadnień³¹). Możemy zauważyć, że po nominacjach biskupich omawiani autorzy zaprzestali publikowania swych naukowych artykułów w „Studiach Pelplińskich” (wyjątkiem jest opracowanie ks. arcybiskupa Muszyńskiego na temat rodzimej tradycji w Biblii).

Bibliografia

Mross H., *Pracownicy dydaktyczni Wyższego Seminarium Duchownego. Pelplin 1939-95*, Pelplin 1997.

Muszyński H., *Idea odnowy w Piśmie Świętym*, „Studia Pelplińskie”, 1974, t. 5, s. 113-127.

Muszyński H., *Interpretacja 1 Tm 3,15 w świetle źródeł qumrańskich i patrystycznych*, „Studia Pelplińskie”, 1975, t. 6, s. 37-62.

Muszyński H., *Zmartwychwstanie Chrystusa – niewzruszonym fundamentem Kościoła (reinterpretacja 2 Tm 2,19 w świetle źródeł qumrańskich)*, „Studia Pelplińskie”, 1976, t. 7, s. 91-123.

Muszyński H., *Fundamentalne prawdy katechizmu apostołskiego według Hbr 6,1-2*, „Studia Pelplińskie”, 1977, t. 7, s. 237-262.

Muszyński H., *Chrystus kamień węgielny w tradycji synoptycznej*, „Studia Pelplińskie”, 1979, t. 10, s. 65-74.

³¹ Ks. H. Muszyński analizuje takie pojęcia jak „kolumna”, „podpora prawdy”, „fundamenty”, „kamień węgielny”, a także prawdy nauczane w pierwotnym Kościele. Z kolei problematykę kultu i nowego przymierza, tak ważne tematy dla wspólnot chrześcijańskich, omawia ks. J. Szłaga.

Muszyński H., *Apostołowie i prorocy jako fundament Kościoła (Ef 2,20)*, „Studia Pelplińskie”, 1980, t. 11, s. 65-88.

Muszyński H., *Rodzima tradycja w świetle objawienia biblijnego*, „Studia Pelplińskie”, 1996, t. 25, s. 75-85; przedruk w: „Studia Pelplińskie (wydanie specjalne)”, 1999, t. 29, s. 215-225.

Szłaga J., *Chrystus pierworodny spośród umarłych*, „Studia Pelplińskie”, 1975, t. 6, s. 81-93.

Szłaga J., *Interpretacja perykopy Łk 22,35-38 w kontekście empirycznym Starożytności i Nowego Testamentu*, „Studia Pelplińskie”, 1975, t. 6, s. 95-108.

Szłaga J., *Przymierze czy Testament w Liście do Hebrajczyków*, „Studia Pelplińskie”, 1976, t. 8, s. 125-140.

Szłaga J., *Rola obrzędów starego przymierza według Hbr 9,8-10*, „Studia Pelplińskie”, 1977, t. 8, s. 219-236.

Szłaga J., *Etniczność a problem uniwersalizmu religijnego w ST i NT*, „Studia Pelplińskie”, 1981, t. 12, s. 61-75.

Śliwiński A., *Idea ludu Bożego w Piśmie Świętym*, „Studia Pelplińskie”, 1974, t. 5, s. 129-169.

Streszczenie

Jubileuszowe wydanie „Studiów Pelplińskich” to okazja, by przyjrzeć się dorobkowi biskupów (Henryka Muszyńskiego, Jana Bernarda Szłagi i Andrzeja Śliwińskiego), absolwentów Wyższego Seminarium Duchownego, z zakresu badań nad Nowym Testamentem. W artykule zostały streszczone ich opracowania. O ile nie wykazywali oni większego zainteresowania badaniem perykop Ewangelii, o tyle napisali sześć artykułów dotyczących nowotestamentalnych listów (w tym połowę na temat Listu do Hebrajczyków) oraz kilka przekrojowych z teologii biblijnej. Nierzadko odwoływali się do pism odkrytych w Qumran. Artykuły księży (później biskupów) mają zabarwienie eklezjologiczne.

Słowa kluczowe: *Ewangelia, listy Nowego Testamentu, teologia Nowego Testamentu, streszczenia artykułów, artykuły biskupów*

Summary

The Articles of the Bishops (the Alumni of the Priestly Seminary in Pelplin) on the New Testament Topics Published in the „Studia Pelplińskie”

Review over the Period 1969-2016

The 50th edition of the „Studia Pelplińskie” („Pelplin Studies”) journal – a scientific periodical of the Diocese of Pelplin – is a good opportunity to write a synthetic review of some of its past papers. In this article we can read about some bishops (the alumni of the Priestly Seminary in Pelplin) – the Most Rev. Henryk

Muszyński, Jan Szlaga and Andrzej Śliwiński – and their publications on the New Testament (the Gospel, the epistles and the New Testament theology). Their summaries (or „abstracts”) may be found in this paper. We can notice that they were especially interested in the epistles (they wrote six monographs about them, including three articles about the Letter to the Hebrews). The authors were making quite a few references to the Qumranic writings. Another characteristic feature is the strong pastoral focus of the texts of the future bishops.

Keywords: *Gospel, New Testament Epistles, New Testament Theology, summaries of articles, the articles by bishops*